

ULUSAL SEMPOZYUM

**GÜNÜMÜZDE YURT İÇİ
MEVLEVÎHÂNELERİNİN
DURUM VE KONUMLARI**

**9 - 10 Aralık 2013
KONYA**

BİLDİRİLER-SUNUMLAR

KONYA / 2017

GELENEK VE GÜNÜMÜZDEKİ SEMA PRATİKLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Hülya UZUN*

ÖZET

Mevlevilik tarikatında önemli bir zikir olarak kendini gösteren sema, insanlar üzerindeki etkisini günümüzde de sürdürmektedir. Hz. Mevlana'nın Şems'ten sonra semaya başladığı ve belirli kurallara bağlı kalmaksızın sema yaptığı yazılı kaynaklardan tespit edilmektedir. Hz. Mevlana'nın torunlarından Pir Adil Çelebi tarafından sistematize edilmiş olan sema mukabelesi, halen değişim ve dönüşümlere rağmen varlığını sürdürmektedir. Hz. Mevlana'nın yedinci nesil torunu olan ve Afyonkarahisar'da yaşayan Sultan Divani de, 16. yüzyıla ait risalesinde semanın bugünkü şeklini ortaya koymuş ve bu tarihten sonra, sema törenleri semahanelerde yapılmış, Devr-i Veled, 4 selam, hatt-ı istiva ve postun öneminin ortaya çıkmasıyla birlikte, sema mukabelesinden sonra icra edilen Garipler Seması, Niyaz ayını gibi icralar uygulanmaya başlanmıştır.

Konya'dan sonra Mevlevilik konusunda önemli hizmetlerin yapıldığı ve ikinci büyük âsitaneye sahip olan Afyonkarahisar'da ve yurt genelinde halen devam eden sema mukabelelerinin geleneksel uygulamalarında değişim olduğu gözlenmiştir. Bu değişimin semanın yapıldığı mekânlar ile müziğine, sema öğrenecek kişi veya kişilerin sema eğitim süreçleri ve uygulanma alanlarına kadar daha birçok konuda etkili olduğu tespit edilmiş; ayrıca ritüelin dışına çıkılarak semazenlerin "dansçı" kimlikleri ile çekilen ilahi kliplerinde sanatçıya eşlik etmesi de değişimin başka bir örneği olarak karşımıza çıkmıştır.

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda bu bildiride sema törenlerinin geleneksel uygulamaları kısaca anlatıldıktan sonra Afyonkarahisar'da yapılan alan çalışmalarından yola çıkarak, hem ulusal hem de yerel düzeyde yapılan sema pratikleri incelenecek, günümüzdeki sema mukabelelerinin ve ritüel dışında gerçekleştirilen sema pratiklerinin nasıl yapıldığı görsel kayıtlarla sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mevlevilik, Sema, Afyonkarahisar, Pratik

* Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ondokuz Mayıs Devlet Konservatuarı
hulya.uzun@omu.edu.tr

COMPARATIVE ANALYSIS WITH TRADITIONAL SEMA AND CURRENT SEMA

ABSTRACT

Sema, which is known an important dhikr in the Mevleviye Tariqah, continues effect on people in current day. According to written sources, it is identified that Mevlana started Sema after Sems and performed it without specific rules. Sema mutuality, which was systematized by Pir Abdil Celebi who was one of grandson of Mevlana, still has been in existence though changes and transformations. Sultan Divani, who was seventh generation grandson of Mevlana and lived in Afyonkarahisar, constituted current Sema formation in his pamphlet in 16th century and since then Sema celebration has been performed in Sema Place. With the emergence of the importance of Devr-i Veled, 4 Selam, Hatt-ı Istiva and Post, performances were performed after Sema mutuality such as Garip's Sema and Niyaz Ritual started to perform.

It was observed that there are changes about traditional practices of Sema mutuality still continues all over Turkey and in Afyonkarahisar where has second big Mevlevi dervish lodge and is made important works about the Mevlevi Order than Konya. It was stated that this change has effective on several fields such as the places where Sema is performed, its music, trainer or trainers, sema training processes and Sema performing areas; also with going out of rituals that semazens accompany with the performer with their "dancer" identities in their divine clips is come out as another example of this change.

According to above information, in this report; after explaining the traditional practices of Sema ceremonies shortly, by guiding field studies in Afyonkarahisar Sama practices will be searched both national and local areas and it will be presented how current Sema mutualities and Sema practices out of rituals are performed with visual records.

Key Words: The Mevlevi Order, Sema, Afyonkarahisar, Practice

Giriş

Mevlevi seması, dini ritüeller arasında önemli bir yere sahiptir. Hz. Mevlana semâya Şems ile karşılaşmalarından sonra başlamış, zamanı, saati ve yeri belli olmadan, cezbeye gelerek semâ yapmıştır. Belli bir kurala bağlı

kalmadan, etkilendiği herhangi bir sestem sonra bazen üzüldüğünde bazen sevindiğinde sema yaptığı başta Eflaki olmak üzere birçok yazılı kaynaklarda anlatılmıştır. Bununla ilgili rivayetler de vardır ki, bunlardan en bilineni kuyumcu Selahaddin Zerkubî'nin dükkânının önünden geçerken Selahaddin'in altınlara vurduğu çekiç sesinden etkilenecek, dükkânın önünde yaptığı sema ile ilgili olanıdır.

Hız. Mevlana'nın vefatıyla birlikte Mevlevilik tarikatının hemen kurulduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü Hız. Mevlana sağlığında kendisinden sonra halife olarak Çelebi Hüsameddin'in başa gelmesini istemiş, Sultan Veled de babasının bu isteğine karşı gelmeyerek, babasına olan bağlılığını bir kez daha kanıtlamıştır. Çelebi Hüsameddin'den sonra halife olarak başa geçen Sultan Veled, Mevlevilik tarikatının temellerini de atmaya başlamıştır.

Sultan Veled'in önemli bir özelliği merasimlere olan bağlılığıdır. Bu nedenle Mevlevilik tarikatının temellerini oluştururken merasimlere önem vermiş, yapılacak olan her kuralın belli bir sırası olmasını istemiştir. Hız. Mevlânâ'nın hayatında önemli bir yer tutan vecd ve semâyı da kurallara bağlamış ve onunla birlikte semâ ve Mevlevî âyinleri de yavaş yavaş şekil almaya başlamıştır (Gölpınarlı 2006: 51). Fakat o dönemlerde bazı biçimsel âyinler, henüz tam tanımlanmadığı için her tekkenin şeyhinin takdirine bırakılmıştır (Lewis 2010: 471).

Mevlevi semasının şekillenmesi zaman almıştır. Bu konuda en geniş bilgileri Abdülbaki Gölpınarlı'dan edinmekteyiz. *Mevlevî Adâb ve Erkânı* adlı eserinde Gölpınarlı, Sultan Veled ve oğlu Ulu Arif Çelebi zamanında semânın Hız. Mevlânâ zamanındaki semâ ile aynı olduğunu belirtir (2006-b-: 87). Sakıp Mustafa Dede de (ölm. 1148 H.1735), "*Sefine-i Nefise-i Mevlevîyan*" adlı eserinde semâdan bahsederken Hız. Mevlânâ'nın torunlarından Çelebi Selahaddin'in semâ meclislerinde, makamda bulunan çelebilerin ortada döndüğünü, onun çevresinde diğer çelebilerin, ikinci halka olarak halifelerin, üçüncü halka olarak da dervişlerin semâ ettiğini anlatır ve bu tarihlerde de semânın daha kurallar içerisinde olmadığını vurgular (Gölpınarlı 2006-b-: 88). Yine Sakıp Dede de, bugün icra edilen mukabelenin Hız. Mevlana'nın torunlarından Pîr Adil Çelebi tarafından sistemleştirildiğini ve belirli bir şekle konulduğunu belirtir.

Semâ, belirli kurallar içerisinde alındıktan sonra ilk olarak Hız. Mevlânâ'nın yedinci nesil torunu olan ve 16. yüzyılda Afyonkarahisar

Mevlevîhanesi'nde yaşayan Sultan Divani'nin risalesinde anlatılmış, bundan sonra ise Mevlevî tekkelerinde yapılan semâ, törenleşmiştir (Gölpınarlı 2006-b-: 90). Semâ törenlerinin semâhanelerde yapılması; Devr-i Veledi, 4 selam meydana gelmesi, mukabele sırasında postun önemi, hatt-ı istiva gibi birçok konular önem kazanmış ve uygulamaya konulmuştur.

Sema törenlerinin geleneksel uygulamaları 1925 yılında çıkan Tekke ve Zaviye kanununa kadar devam etmiş, bu tarihten sonra ise başta Konya olmak üzere unutulmaya başlanmıştır. Fakat Afyonkarahisar'da yaşayan Sultan Divani soyundan gelen inas çelebilerinin yaptıkları ve "gezek" adını verdikleri toplantılar sayesinde hem post makamı, hem de Mevlevî ayinlerinin icrası ve sema öğretimi, evlerde gizlice devam etmiştir.

1950 yılı, Türkiye'de yaşanan siyasi olaylar nedeniyle bir dönüm noktası durumundadır. Çok partili hayata geçilmesiyle birlikte Cumhuriyet döneminde yasaklanan bazı hareketlerin bu tarihten itibaren yeniden başladığı görülmüştür. Bu durumdan olumlu yönde etkilenen tarikatların başında da Mevlevîlik gelmiştir. Çünkü bu tarihten sonra Mevlevî âyini ve semânın yani mukabele, yapılmasına izin çıkmış, bunun yanında devlet bu gösterilere izleyici olarak katılarak destek vermiştir. Dolayısıyla Konya'da 1950 yılından önce gizlice yapılmaya çalışılan Mevlevî âyini ve semâ, bu tarihten itibaren yalnız Konya'da değil, diğer illerde yapılmaya ve ilgi görmeye başlamıştır.

1950 yılında itibaren başta Konya olmak üzere tüm yurttaki Mevlevî âyinleri eşliğinde ve âyin kuralları çerçevesinde yapılan Mevlevî semâsının uygulanışında değişimler olduğu gözlenmiştir. Bu değişimleri semânın dinsel bir ritüel olarak yapılmasından ziyade görselliğinin ve semâ yapan bazı kişilerin ise "semâzen" kişiliklerinden ziyade "dansçı" kişiliklerinin ön plana çıkarılması şeklinde yorumlayabiliriz.

Öncelikle bu bildiride semânın nasıl bir değişim gösterdiğinin daha iyi anlaşılabilmesi için geleneksel semâ töreni hakkında kısa bir açıklama yapılacaktır, ardından Afyonkarahisar özelinden ve Mevlevîlik tarihinin sürecinden yola çıkılarak yapılan uygulamalar hakkında bilgi verilecektir.

Geleneksel Olarak Yapılan Sema Töreni

Mevlevîlerin semâ törenine "mukabele" denir. Arapça bir kelime olan mukabele, karşılaşmak, karşı karşıya gelmek, yüz yüze olmak anlamlarına

gelir. Mukabele günümüzde semâ âyini ya da semâ gösterisi olarak da isimlendirilmiştir. Tasavvufî anlayışta mukabele, tarikata girmiş kişilerin toplu olarak bir araya gelmeleri ve zikir yapmalarıdır (Arpaguş 2009: 243).

Tekkelerde tören, muhiblerin katılımını sağlamak amacıyla o dönemde tatil olduğu için Cuma günleri yapılırdı (Gölpınarlı 2006: 340, Arpaguş 2009: 244). Mevlevî töreni herkese açıktı, tarikat dışından izlemek isteyen herkes bu töreni izleyebilirdi.

Mukabelelerin olacağı gün tekke'deki bir can, bütün dervişlere sesini duyuracak şekilde, namaz vaktinin geldiğini bildirirdi. Mevlevî dervişleri de abdestlerini alır, tennurelerinin üzerlerine de derviş hırkalarını kollarını geçirmeden alır, namaza ve semâyâ hazırlanmış olurlardı. Çünkü semâdan önce hep birlikte vakit namazının sünneti kılınırdı.

Mukabeleyi izleyecek olanlar semâhanede yerlerini aldıktan sonra mutrib heyeti salona gelir; kendileri için ayrılan yüksekçe bir yere çıkarak ayakta, ayakları mühürlü olarak beklerlerdi. Daha sonra başında destarlı sikkesi, hırkasının kollarını giymiş, ellerini önde kavuşturmuş bir vaziyette şeyh gelirdi. Arkasında da meydancı dede vardır, her ikisi de semâhane kapısından sağ ayakları ile içeri girerler ayaklarını mühürleyip baş keserlerdi. Bu, selam vermektir; sessiz bir selam olan baş kesmeden sonra şeyh, postuna doğru ilerler ve vakit namazının sünnetine dururdu. İmam da gelmiş ve mihraba geçmiştir. Bu arada züvvar¹ da imamın arkasında namaza durmuştur (Gölpınarlı 2006-b: 93-94).

Sünnet kılındıktan sonra mutribta bulunanlardan biri üç ihlâs sûresini okur, Fatiha verir, tekrar namaza durulur ve farzı kılınır. Namazdan sonra dua okunur ve zikir yapılır, zikir tamamlandıktan sonra dua edilir, şeyhin Fatiha demesiyle herkes, oturduğu yere kapanıp niyaz ederek kalkar. Şeyhin dışındakiler hırkalarının kollarını çıkarırlar, herkes yerlerini alır ve şeyh, mesnevi okunmayacaksa post duasını okur.

Fatiha'dan sonra herhangi bir özür olmadıkça mesnevinin okunması şarttır. Mesnevinin okunmasından sonra mutrib heyetinden birisi kısa bir aşr² okur. Aşrdan sonra Fatiha verilmez ve şeyh post duasını okunur, post duası bitince, şeyh, rahleyle görüşüp inerdi. Bu sırada da diğerleri, yere niyaz ederek kalkar, yerlerine geçer ve ayakta beklerler. Eğer Mesnevi

1 Züvvar: Ziyaretçiler, hatır sormaya gidenler.

2 Aşr: Dini merasimlerde Kur'an-ı Kerim'den 10 ayet miktarı okunan kısım.

okunmamışsa, şeyh postuna oturur, yere niyaz eder ve post duasını okur. Post duası bitince mutrib heyetinde bulunan na't-han, İtrî'nin bestelediği na'tı okur. Na'tten sonra kudümzenbaşı, kudüme "la re la re" notasıyla vurur ve neyzenbaşı veya neyzenbaşının uygun gördüğü bir neyzen, hangi âyin okunacaksa o makamdan kısa bir taksim yapar. Taksim bitince Devr-i Kebir usulünde bestelenmiş olan peşrev çalınır. Peşrev kudümzenbaşının, kudüme birkaç zahme vurmasıyla başlar ve ilk zahmede şeyh ve semâhanedekiler hep birlikte içlerinden "Allah" diyerek, ellerini yere vurarak kalkarlar (Gölpınarlı 2006-b-: 99).

Bundan sonra Devr-i Veledi (Sultan Veled Devri) başlar. Şeyh ağır ağır yürümeye başlamıştır, posttan üç adım uzaklaştıktan sonra da arkasındaki posta yakın bir yerde durup ayağını mühürler ve baş keser. Hatt-ı İstiva'ya basmadan sağ ayağını postun önünden öbür tarafa atar, sol ayağını da yanına aldıktan sonra posta arkasını dönmeden karşıya geçer, ayağını mühürleyerek durur. Arkasındaki de aynı şekilde postun önüne gelir ve karşı karşıya gelmiş olurlar. Karşılıklı birbirlerinin yüzlerine ve özellikle gözleriyle, kaşlarının arasına bakarlar, sonra hırkalarının içinden sağ ellerini kalplerinin üstüne koyup ayakları mühürlü bir şekilde baş keserler. Karşıdaki arkasını semâhaneye dönmeden önünden gidene takip etmeye başlar. Bütün canlar böylece post önünde birbirleriyle baş kesmiş olurlar. Karşı tarafta da postun hizasına gelince yine ayakları mühürlü baş kesip, Hatt-ı İstiva'ya basmadan karşıya geçerler. Burada karşı karşıya gelmek yoktur.

Üç defa semâhaneyi dolaşan şeyh ve semâzenler hatt-ı istiva denilen çizgiye basmadan ve postun önünde birbirlerinin gözleriyle kaşlarının arasına bakarak selamlaşırlar. Şeyh en öndedir ve semâzenler içinde yeni semâya başlayan semâzen (nev-niyaz) en arkadadır. Sultan Veled devrinde şeyh ile bu nev-niyaz karşı karşıya gelerek birbirlerini selamlarlar.

Devr-i Veledî, ölümden sonra dirilmeye, şeyhin yol göstermesi ile ebedî hayata yönelmeye işarettir. Sultan Veled devrini üç kere dönerek tamamlamak tasavvufta şu anlama gelir:

1. İlmel Yakîn: Hakkı ilimle bilmek
2. Aynel Yakîn: Görerek bilmek
3. Hakkel Yakîn: Hak'la bir olmak (Arpaguş 2009: 252).

Üç devir de bittikten sonra selamlara geçilir. Semâzenler hırkalarıyla görüşerek çıkarılır ve arkalarını dönmeden yere bırakılır. Şeyh, postun önüne doğru yürür, baş keser ve onunla beraber hep birden baş kesilir. Semâzenbaşı şeyhin önüne gelerek, şeyhin sağ elini öper, şeyh de eğilip onun sikkelerini öper. Bu semâ için şeyhten izin almak demektir. Bundan sonra sırayla semâzenler şeyhin önüne gelip sağ elini öperek, şeyh de onların sikkelerini öperek semâyâ başlarlar. Bu görüşme yani şeyhin elini öpme sadece 1. Selamda olur. Diğer selamlarda sadece semâzenler şeyhin önünde baş keserek semâlarına başlarlar. 4. Selamda özel bir durum vardır, semâzenler baş keserek 4. selama başladıktan sonra semâhanenin ortasını boş bırakılır, çünkü 4. selamda semâyâ şeyh de katılır.

Böylece son selamda şeyh de semâ yapar. Şeyhin yaptığı bu semâyâ "Post Semâsı" denir. Son bölümde âyin bitince saz semâisine başlanır, ondan sonra da taksim yapılır. Bu devrede semâhane içinde duyulan tek şey ney'in yaptığı taksim, semâzenlerin ayak gıcirtıları ve eteklerinin hışırtısıdır. Şeyh yavaş yavaş postuna giderken ney de taksimini sona erdirmeye başlar. Şeyhin posta varmasıyla birlikte taksim de biter, bu aynı zamana denk gelir. Bu sırada mutriban aşr okumaya başlar, semâzenler hırkalarını görüşerek üzerlerine aldıktan sonra yerlerine oturup aşr'ı dinlerler. Aşr okunduktan sonra dua-gû dede şeyhin önüne gelir ve dua-gû duasını okur. Uzunca olan bu duanın okunmasından sonra şeyh "Fatiha" der ve postuna niyaz ederek kalkar; şeyhle beraber herkes, yere kapanıp niyaz ederek kalkmış olur. Fatiha okunduktan sonra Gülbang okuyan şeyh en son söylenen "Hu..." hecesini semâzenler ve mutribtakilerle beraber uzunca söyler, yani hu çekilir. Şeyh bundan sonra baş kesip vakur bir sesle "Esselâmu aleyküm" der. Bu semâhanedeki canlar içindir. Şeyhle beraber herkes baş keser ve semâzenbaşı "Ve aleykümselâm ve rahmetullâhi ve berekâtühü" diye selam verir. Sonra şeyh ortaya geldiğinde bir kez daha selam verir, bu da mutribadır. Mutribdan neyzenbaşı bu selamı alır ve bu sırada şeyh de semâhanenin kapısına varmıştır. Orada arkasını türbeye çevirmemek şartıyla semâhaneye döner ve posta müteveccihen³ semâhanedekilere baş keser. Herkes de onunla baş keserek mukabelede bulunur. Kapıdan sol ayağı ile çıkar (girerken sağ ayağıyla girmiştir; mescide böyle girilir ve mescidden çıkarken de sol ayak ile çıkılır), elbise değiştirmek üzere hareme

3 Müteveccihen: Bir yere doğru gitmek üzere. Bir şeyi yapmaya yönelmiş olarak.

yönelir. Semâhanedeki diğer semâzenler ve mutrib heyeti de aynı şekilde semâhaneden çıkarlar, mukabele tamamlanmış olur.

Bu törenin ardından yapılan bazı uygulamalar daha vardır ki bunlar, "Bayramlaşma", "Garipler Seması" ve "Niyaz Ayini"dir.

Bayramlaşma, mukabele bittikten sonra şeyh semâhanede kalarak yapılan tebrik törenidir ve genellikle bayramlardan sonraki ilk mukabelede, kandil gecelerinde yapılır.

Garipler Seması, bazen tören yapıldıktan sonra biraz daha semâ yapmak ve vecd içinde olmak isteyen dedeler ve canlardan bir kaç tarafından, herkes semâhaneyi terk ettikten ve kandiller dinlendirildikten sonra semâhanede yapılır ve şeyh semâsı gibi on sekiz çark atılarak tamamlanır (Gölpınarlı 2006-b-: 109).

Niyaz Ayini ise, mukabeleye gelmiş olan ve Mevlevîlik erkânını bilen şeyh, can yahut da muhiplerden birisi zevke gelerek mukabeleden biraz daha sürmesini istemesiyle olur. Niyaz gelince, dördüncü devrede son peşrev çalınmaz; ney kısa bir segâh taksim yapar ve "Niyaz mukabelesi" başlar. Niyaz âyini Yürük semâi çalınarak kısa bir taksimle sona erer, aşr başlar ve mukabele biraz önce anlatıldığı gibi biter.

Dergâh ve tekkelerdeki semahanelerde geleneksel olarak Mevlevî semâsı bu şekilde olmuştur. Mevlevî semâsı yapılacağı zaman gündüzden başlayan uygulamalar, sema bittikten sonra da yukarıda belirtildiği gibi bazı durumlarda da devam etmektedir. Oysa günümüzde yapılan sema törenlerinde bu uygulamaların bazılarının yapılmadığını görmekteyiz. Yapılan bu değişikliklere geçmeden önce inceleme alanı olarak odak noktamız olan Afyonkarahisar ilinin Mevlevîlik açısından kısa bir tarihçesini vermek ve bu tarihsel süreçten yola çıkarak günümüzde yapılan uygulamalara değinmek, konunun açıklanması açısından doğru olacaktır.

Afyonkarahisar'da Mevlevîliğin Geçmişten Günümüze Tarihsel Süreci

Afyonkarahisar, Mevlevîlik açısından Konya'dan sonra ikinci önemli bir şehirdir. Hz. Mevlânâ sağlığında bu şehre ziyaretlerde bulunmuş ve oğullarını burada sünnet ettirmiştir. 16. yüzyılda Hz. Mevlânâ'nın yedinci nesil torunu olan Sultan Divani'nin Mevlevîliği yaymak için yaptığı büyük çabalar ve seyahatler ile kadın soyundan gelen İnâs Çelebilerinin,

Afyonkarahisar çelebilerini meydana getirmesi, şehrin Mevlevîlik açısından önemini artıran unsurlardan birkaçıdır.

Afyonkarahisar'ın Mevlevîlik tarihini anlatan süreci, yapılan literatür çalışması, gözlem ve görüşmeleri içeren alan çalışması doğrultusunda üç dönemde incelenmesi uygun görülmüştür. Bu üç dönemde de Afyonkarahisar'da yapılan Mevlevîlik ile ilgili çalışmalar dikkat çekicidir;

1. 13. yüzyıl'dan - 4 Eylül 1925 yılına kadar olan dönem
2. 4 Eylül 1925'ten - 4 Mart 1950 yılına kadar geçen dönem.
3. 4 Mart 1950 yılından günümüze kadar gelen dönem.

Bu dönemler incelenirken, hem yazılı kaynaklardan hem de Afyonkarahisar'da ve Afyonkarahisar dışında bu dönemleri yaşayan görüşmeciler ile yapılan görüşmeler sonucu elde edilen "sözlü tarih" ten yararlanılmaya çalışılmıştır. Çünkü tarihi olaylar cereyan ettikleri toplum içerisinde birtakım etkiler bırakmaktadır. Sözlü tarihin öznel, güncel ve anlatıya bağlı yapısı, tarihin bireyler tarafından günümüzde nasıl anlaşıldığını, yorumlandığını ve yaşandığını anlamayı sağlar. Sözlü tarih çalışmaları, sözlü tarihçiyle görüşmecinin arasındaki ilişkinin bir sonucudur. Bu ilişkinin eşit olmadığı ortadadır, çünkü gündemi saptayan ve anlatının oluşmasını sağlayan sözlü tarihçidir. Diğer bir anlatımla burada iç içe geçmiş iki farklı süreçten söz edilebilir: Yaşam öyküsünün anlatılma/kaydedilme süreci -ki bu süreçte sözlü tarihçi ile görüşmecinin arasındaki ilişki ve anlatıcının yorumu öne çıkar- ve sözlü tarihin kendisine ait olan dinleme/okuma, yorumlama ve yazma süreci (Neyzi 2011: 10-11). Daha çok kaynak kişilerin anıları üzerine kurulu olan sözlü tarihte; sözlü malzeme kendi başına bir amaç değildir ve 'sözlü tarih' adı belli bir tarih türünü ima etme yanlılığına yol açabilir. Sözlü tarih daha çok bir malzeme toplama yöntemi, bugünü daha iyi anlayabilmek için geçmişini anlamlandırma sürecine yapılan bir katkıdır (Erol 2009: 247). Sözlü tarih, sözlü kültür içinde yaşayan bir süreçtir.

Bu bağlamda, Afyonkarahisar'da Mevlevîlikle ilgisi olan birçok kişiyle görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler sonucunda özellikle 1925 yılından günümüze kadar geçen süreçte Mevlevîlik adına neler yapıldığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Görüşmeler, Afyonkarahisar'da 1940'lı yıllarda yaşamış ve musiki çalışmalarında bulunmuş, bugün 80'li ve 90'lı yaşlarını süren Mevlevîler, muhibbanlar ve Mevlevî kültürü ile büyümüş bugünün

genç nesli ile yapılmış, ayrıca yerel ve ulusal TV programlarında konuyla ilişkili yapılan açıklamalar da değerlendirilmiştir.

1. 13. yüzyıl'dan - 4 Eylül 1925 yılına kadar geçen dönem: Birinci dönem olarak adlandıracağımız ve uzun bir süreci kapsayan bu dönem Hz. Mevlânâ'nın yaşadığı 13. yüzyıldan, tekke ve zaviyelerin kapatıldığı 1925 yılına kadar sürmektedir. İlk zamanlar, Hz. Mevlânâ'nın bu şehri birkaç kez ziyaret ederek burada akrabalık ilişkilerinin yaşanması sonucu Afyonkarahisar ile Konya arasında kuvvetli bağlar kurulmuş ve bu şehir Hz. Mevlânâ'nın yaşadığı dönemde Mevlevî çevreleriyle tanışmıştır.

Sultan Vele'd'in büyük kızı Mutahhara Hatun'un evliliğinden olan Hızır Şah'ın torunu ve Mevlânâ'nın da yedinci göbek torunu olan Divane Mehmet Çelebi, Afyonkarahisar'ı Mevlevîlikte Konya'dan sonra ikinci büyük merkez haline getirmiştir. Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik, Divane Mehmet Çelebi döneminde Konya'dan çok Afyonkarahisar merkezli bir yayılma göstermiştir. Divane Mehmet Çelebi, önemli seyahatlerde bulunmuş, Mevlevîliği yaymak için Karaman, Muğla, Burdur, Bursa, Kütahya, İstanbul, İran, Irak, Suriye ve Mısır gibi yerleri dolaşmıştır. Divane Mehmet Çelebi, bu seyahatleri sırasında Sandıklı, Eğridir, Denizli, Halep, Kahire, Cezayir, Midilli ve Sakız'da Mevlevîhaneler açmış, buralara da özellikle kendi yanında götürdüğü dervişleri şeyh olarak atamıştır (Daşdemir 2002:179-181).

16. yüzyılda, Mevlevîlik tarikatında kadınların isminin ön plana çıktığı görülmüştür. Divane Mehmet Çelebi'nin büyük kızı Destina Gevher Hatun, Afyonkarahisar Mevlevîhanesinde müteveli olmuş, erkekler gibi hırka ve külah giymiştir. Bunun yanında Güneş Han'ı Kübra ve Güneş Han'ı Suğra tarihe geçen isimler olmuştur (Gölpınarlı, 2006: 257-258, Ilgar 1992: 33-37).

Afyonkarahisar Mevlevîhanesinde, XX. Yüzyılın başlarında dergâh terbiyesi ile yetişen son Mevlevîler bazıları şunlardır: Hattat Bursalı Mehmet Raşid Dede, Neyzen Feyzi Dede, Hatip Hoca, Müftü Hüseyin Bayık, Kemal Bayık, Yahya Tekin Dede, Ferruh Çelebi, Arif Çelebi, Hüsrev Çelebi ve Ergun Çelebi'dir (Ilgar 1992: 14).

2. 4 Eylül 1925'ten 4 Mart 1950 Tarihine Kadar Geçen Dönem: 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapanması ile şeyhlik kurumu artık yasal olarak sona ermiştir. Modernleşme hareketleri içinde yer alan bu oluşum bazı çevreleri memnun ederken bazı çevreleri ise üzmüştür. Tüm yurttaki diğer tarikatlarla birlikte Mevlevîlik tarikatı da bundan etkilenmiştir.

Nezih Uzel, 9 Ocak 2010 tarihinde Habertürk Kanalında "Tarihin Arka Odası" adlı programa katılarak, tekke ve zaviyelerin kapatılma sürecini anlatmıştır. İstanbul'da o dönemde 400'e yakın tekke bulunduğunu belirten Uzel, bu Mevlevîhanelerin birinde şeyh Ahmet Remzi Dede tarafından yapılacak olan mukabele için hazırlandıklarını fakat bekçinin gelip elindeki kâğıdı uzatıp, dergâhın kapatıldığını tebliğ ettiğini belirtmiştir.

Konya'da da durum aynıdır, tekkeler kapatılmış ve postnişin olarak görev yapan kişinin de görevi yasal olarak sona ermiştir. Esin Çelebi Bayru ile 28 Mayıs 2010 tarihinde yapılan görüşmede bu dönemde Konya ile ilişkilerinin kesildiğini ve Mevlevîliğin bu dönemden sonra Konya merkezli değil de Halep merkezli devam ettiğini belirtmiştir.

Bütün bu yasaklamalara rağmen bu dönemde, birçok şehirde unutulmuş Mevlevîlik Afyonkarahisar'da devam etmiştir. Halk, şeyhe olan manevi bağlılığını ve saygınlığını devam ettirdiği için, evlerde, aile veya komşuluk içinde yasal olmasa da meşru olarak sürmüştür. Örneğin, tarikatların yaptığı bazı uygulamalara destek veren devlet, aynı zamanda kendi içlerinde devam eden bağlılıkları da görmezden gelmiş, böylece Afyonkarahisar'da da tekke ve zaviye kanunundan sonra Mevlevîler ve muhibbanlar şeyh olarak bildikleri kişiye, şeyh olarak bağlı kalmış, geleneklerini yasal olmasa bile meşru olarak devam ettirmişlerdir (Uzun 2013: 179).

Bu konuda görüşme yapılan kişiler şunlardır: Mevlânâ'nın 22. nesil torunlarından Meliha Çelebi (83) -2013 yılında Hakka yürüdü-, Meliha Çelebi'nin arkadaşı muhibban Leman Okyar (82), Semâzen Rıza Sarı (92), Kudümzen Zahit Sagun (86), neyzen İhsan Sami Doğan (77), kudümzen Kemal Alpergöl (90), semâzen Bekir Alpergöl (58) (Kemal Alpergöl'ün oğlu) dır.

Görüşmecilerimin hepsi bana aynı bilgileri vermişler ve evlerde, son postnişin Arif Çelebi'nin destekleriyle gizli gizli toplantılar yaparak hem Mevlevî ayini geçtiklerini hem de evde sema eğitimine devam ettiklerini anlatmışlardır. Arif Çelebi manevi olarak en son posta oturmuş ve 1965 yılında ölünceye kadar Afyonkarahisar'da meşru olarak postta kalmıştır. Daha sonra Afyonkarahisar'da posta oturan kimse kalmadığı için şeyhliğin bittiği görüşmeler tarafından aktarılmıştır.

Arif Çelebi'nin kızı Meliha Çelebi ve Leman Okyar ile yapılan görüşmelerde evlerde gizlice toplandıklarını, hatta dışarıya ses gitmesin diye pencereleri sıkı sıkı kapattıklarını bilgisini vermişlerdir. Bu dönemdeki

toplantılardan bahsederlerken, aslında bu toplantıların her zaman herkese duyurulmadığını, gizlice yapıldığı da anlatılmış ve toplantıların, zaman zaman evlerde, zaman zaman da tekkenin hücrelerinde olduğunu da belirtmişlerdir (Meliha Çelebi ile 6.04.2009; Leman Okyar ile 21.05.2009 tarihli görüşme).

Her ne kadar görünürde belli olmasa da Mevlevî ailelerine genel olarak bakıldığında ev içi eğitimlerin sürdürüldüğü, çocukların Mevlevî terbiyesi altında büyütüldüğü yapılan görüşmelerden anlaşılmaktadır. Afyonkarahisar için de durum aynı olmakla birlikte, Çelebi ailelerinin Afyonkarahisar'ı terk etmemesi dikkat çekicidir. Çelebilerin Afyonkarahisar'da yaşamaya devam etmesi sonucunda çocukları da bu kültürün içinde yaşamış ve Mevlevîliğin sürekliliği sağlanmıştır. Dolayısıyla mutrip heyetinin oluşması ve semâzen yetiştirilmesi, Afyonkarahisar'daki Mevlevîliğin meşru yollarla devam ettirilmesi, Konya'da tamamen unutulmuş olan Mevlânâ ve Mevlevîliğin Afyonkarahisar'da Mevlevîlerin kendi gayretleri sonucu unutulmadığını gösteren sözlü açıklamalardır (Uzun 2013: 182).

Tekkelerin açığını kapatmak için 1932 yılında "Halkevleri" kurularak faaliyete geçmiş (İlgar 1992: 16), faaliyete geçen halkevlerinin musiki dersleri içinde Klasik Türk Musikisi dersleri de verilmeye başlanmış, bu derslere de Afyonkarahisar'ın istekli öğrencileri devam etmiştir.

1925 yılında tekke ve türbelerin kapatılması ile Mevlevîlikte kullanılan resmi ünvanlar da ortadan kalkıyor gibi görünse de aslında kalkmamış ve kendi içlerinde devam etmiştir. Bunun bir manevi unvan olduğunu kabul eden Mevlevîler, yasalar tarafından şeyhlik, dervişlik kaldırılrsa bile postnişin olarak kabul ettikleri kişiye olan manevi bağlılıklarını sürdürmüşlerdir. Afyonkarahisar Mevlevîleri ve muhibbanlarınca, yasal olmasa da Arif Çelebi en son posta oturan kişi olarak kabul edilmiş ve yukarıda belirtildiği gibi Mevlevîliğin yeniden canlandırılması konusunda da önemli çalışmaları olmuştur. Afyonkarahisar Mevlevîlerinin 1925'ten sonra yaptığı kültürel anlamdaki bu çalışmalar, kültürün unutulmayıp devamı konusunda önemli sayılabilecek çalışmalardır. Bu tarihten sonra hem Afyonkarahisar yerelinde, hem de ulusal anlamda Konya başta olmak üzere birçok şehirde Mevlevî semâsına ilgi artmıştır (Uzun 2013: 185).

3. 4 Mart 1950 Yılından Günümüze Kadar Geçen Dönem: Türkiye'de 1950 yılı, yaşanan siyasi olaylar nedeniyle, dönüm noktası olabilecek bir

yıldır. Çünkü çok partili siyasal sisteme geçilmesiyle ve Demokrat Parti'nin seçimleri kazanmasıyla birlikte köylü olarak nitelendirilen kesimin oyları artmış ve İslami uyanışın ilk belirtileri de kendini göstermeye başlamıştır. Bu nedenle çok partili siyasal sistem, ülkede Cumhuriyet döneminde yasaklanan bazı hareketlerin yeniden oluşmasını da sağlamıştır. Bundan da yukarıda da değinildiği gibi olumlu yönde etkilenen tarikatların en başında Mevlevîlik gelmiştir. Çünkü bu tarihten sonra Mevlevî âyini ve semânın yapılmasına izin çıkmış, ayrıca devlet bu gösterilere izleyici olarak katılarak destek vermiştir.

Yapılan görüşmeler ve incelenen yazılı kaynaklar değerlendirilmiş ve bunun sonucunda, 1950 ve sonrasında Mevlevî semâsında gözlemlenen gelişmeler yeniden uyanış, (revival) kavramı ile ilişkilendirilmiştir.

Kısaca anlatılmak istenirse, "Uyanış" terimi, 'revival' sözcüğünü karşılamak üzere kullanılan bir terimdir. Türkçede ise, 'yeniden canlandırma', 'dirilme', 'ihya etme', 'revaç bulma' vb. şeklinde karşılık bulmaktadır (Erol 2009: 73). Müzikte, resimde, edebiyatta ve daha birçok konuda kullanabileceğimiz bir kavram olan revival, eski zamanlarda var olan ve kaybolmakta olduğuna inanılan şeylerin, aynısının devam ettirilmeye çalışılması ile yeniden ortaya konması şeklinde açıklanabilir. Toplumsal bir hareket olarak belirtilen bu uyanış hareketi, bireysel değildir, o toplumda yaşayan konuyla ilgili kişilere yönelik bir harekettir. Bu bildiri de, "revival" sözcüğünün yerine "yeniden canlanma" veya "uyanış" kavramları kullanılmıştır (Uzun 2013: 186).

Erol "Müzik Üzerine Düşünmek" adlı kitabında bu konuyla ilgili şunları vurgular (Erol 2009: 74):

"Uyanışlar rastgele ortaya çıkmaz. Eski haline getirilecek geleneğin seçimi, içinde restorasyonun olabilirliği, kaynaklara ulaşılabilirlik ve bizzat uyanış önderlerinin tercihlerinin de bulunduğu, birkaç pratik değerlendirme noktasına dayanmaktadır. Bununla birlikte restore edilecek geleneğin seçimi aynı zamanda uyanış önderlerini ilk adım atmaya yönelten sosyal, politik ve ekonomik koşullarca biçimlenmektedir."

Geçmişe ait olduğu bilinen bir geleneği yeniden canlandırma çalışmalarında önder olarak çalışan insanların rolü büyüktür. Bu insanlar bunu yaparken aslında kendi kültürel kimliklerinden yola çıkmaktadırlar. Kültürel kimliklerinin ortaya koyduğu farklılıklar dil, din, etnik köken, sınıf, ortak tarih ya da yaşam tarzı şeklinde biçimlenmektedir. Bu farklılıklar

nedeniyle kişilerin hem geçmişlerine olan özlemlerinin ortaya koyulduğu, hem de geleneklerinde var olan kültürel olguları yeniden inşa etme çabası içinde oldukları düşünülebilir.

Uyanış hareketlerinin geniş kitlelere ulaşmasına öncülük eden bazı etkinlikler vardır. Bunlar, yerel ve ulusal kanallar, kayıt endüstrisi (cd, kaset, dvd), internet ortamı ve insanların toplu olarak bir araya geldikleri canlı performansların sergilendiği festivaller, çeşitli organizasyonlar, özel günler vb.dir.

Buradan hareketle, Mevlevî semâsının uyanışını sağlayan kişilerin öncelikle Arif ve Hüsrev Çelebi kardeşlerin olduğunu söylemek mümkündür. Çelebi kardeşler yukarıda da anlatıldığı gibi evlerini zamanın müzisyen ve semâzenlerine açarak, kültürün devam ettirmesini sağlamışlar, aynı zamanda da Konya'da yapılacak olan ilk ihtifallere mutrıp ve semâzen desteği vermişlerdir. Dolayısıyla Arif ve Hüsrev Çelebi'yi, Mevlevîliğin Uyanış önderleri olarak belirtmek mümkün olacaktır.

T.B.M.M. nin 4 Mart 1950 tarihinde aldığı kararla "Sanat değeri olan ve Türk büyüklerine ait türbelerin"⁴ açılması kabul edilmiş, türbeler için kılavuz kitaplar yayınlanmıştır (Bursalıoğlu 2000: 82). Bu alınan kararla Konya'da 17 Aralık tarihinde ilk defa Şeb-i Aruz töreni yapılmıştır. Konya'da yapılan ilk ihtifaller konusunda bazı kaynaklar 1943 yılını gösterirken (Tarhan 2007: 186), bazı kaynaklar ise 1946 yılını göstermektedir⁵. İhtifaller 1950'den önce Konya Halkevi'nde, Hz. Mevlânâ'yı anlatan konuşmalarla başlamış ve bazen de ney ile yapılan küçük taksim ile anma töreni sona ermiştir. 1950 yılından itibaren de daha çok Afyonkarahisar ve İstanbul'dan gelen mutrıp heyeti ve semâzenler tarafından ihtifaller yapılmıştır.

Afyonkarahisar ekibi, Konya'nın kendi semâzenlerini ve mutrıp heyetini yetiştirmeye başlamasıyla, 17 Aralık Şeb-i Aruz törenlerini, Konya'dan birkaç gün önce veya sonra Afyonkarahisar'da yapmaya başlamıştır. 1970 yılına kadar düzenli olarak yapılan sema törenleri bu tarihten sonra yapılmamıştır. Bunun nedeni olarak da hem şehrin

⁴ Yıldız 1999 www.akader.info

⁵ Özcan, http://semâzen.net/sp.php?id=71&page_id=1&menu_id=id15

yöneticilerinin ilgisizliği gösterilmiş, hem de Mevlevî muhibbanlarından bazılarının ölümü üzerine grubun dağılması olarak belirtilmiştir.

Bu tarihten sonra aralıklı olarak törenler düzenlenmiştir. Bunlar; 22 Kasım 1986, 29 Aralık 1990 ve 1991 yıllarında "Mehmet Semâi Sultan Divane'yi Anma Töreni" dir.

Bu tarihten sonra Afyonkarahisar'da semâ ile ilgili bir çalışma yapılmamıştır. Yaklaşık bir on yıl kadar süren sessizlikten sonra Mevlevî semâsının yeniden canlanmasını sağlayan Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi olmuştur. Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuarı bünyesinde kurulan "Türk Tasavvuf Müziği ve Semâ Topluluğu" ile gerçekleşmiştir. 27 Ekim 1999 tarihinde kurulan bu topluluğun mutrip heyeti Konservatuar hocalarından, sema ekibi de Beden Eğitimi Spor Meslek Yüksekokulu hocalarının verdiği sema eğitimi ile oluşturulan sekiz kişilik bir semâ ekibinden oluşmuştur (Ömer Bildik ile 12.05. 2010 tarihinde yapılan görüşme).

Türk Tasavvuf Müziği ve Semâ Topluluğu önce Afyonkarahisar'da 21.12.2000 tarihinde semâ töreni yapmış, daha sonra da yurt içi ve yurt dışında semâ gösterilerinde bulunmuştur. Bu topluluk 2002 yılından sonra dağılmış ve o tarihten sonra böyle geniş çaplı bir etkinlik 2010 yılına kadar düzenlenmemiştir.

2009 yılının Aralık ayında Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuarının düzenlediği "Mevlânâ ve Mevlevîlik Paneli" uzun bir aradan sonra yapılmıştır. 2010 yılında da yine Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi ve Belediye işbirliği ile "Uluslararası Sultan Divanı ve Mevlevîlik Sempozyumu" nun 25-27 Mayıs 2010'da birincisi, 1-2 Haziran 2012'de ikincisi ve üçüncüsü de 25-26 Ekim 2013 tarihlerinde gerçekleşmiştir. Ayrıca "Sultan Divanı Hazretlerini Anma ve 40 Hatimli Şifalı Aşure Etkinlikleri" de Afyonkarahisar Belediyesi tarafından düzenli olarak yapılan etkinlikler arasındadır.

Günümüzdeki Semâ Pratiklerinin Uygulanışı ve Gelenek ile Karşılaştırılması

Afyonkarahisar yerelinde ve ulusal düzeyde Mevlânâ ve Mevlevî semâsı ile ilgili yaşanan bu olumlu olayların yanında, bazı kişilerin popüler kültürün bir unsuru olarak gördükleri semâyı ticari meta aracı olarak görmesi de kaçınılmaz olmuştur. Tüm dünyada ve Türkiye’de yaşanan siyasi olaylar, din olgusunun ön plana çıkmasına neden olarak, sosyal yaşantımızı etkilemiş ve eğlence anlayışımızda da farklı uygulamalar yapmamızı sağlamıştır. Din olgusunu, düğün, sünnet ve nişanlarda, özel dini gecelerde, kutlamalarda ve tasavvuf müziği konserlerinde vb. insanların yaşam biçimlerini yansıtan bir unsur, bunun içinde semâyı ise din unsurunu güçlendiren ve pekiştiren bir gösteri olarak karşımıza çıktığını görüyoruz.

2000’li yılların ikinci yarısından itibaren artmaya çıkmaya başlayan dinsel oluşumların etkisiyle ve 2007 yılında Mevlânâ Celaleddin Rumi’nin 800’üncü Doğum Yıldönümü nedeniyle UNESCO tarafından korunmaya alınan Mevlevî semâsı ve müziği hakkında yayınlanan genelge ile Mevlevî semâsı ve müziği koruma altına almaya çalışılmıştır. Bu çerçevede Mevlevî semâsı bir düzen içine alınmaya çalışılmışsa da, semânın çeşitli etkinliklerde yapılmasına engel olunamamıştır.

Gelenekte Mevlevîlik kültürü içinde eğitim alan her Mevlevî’nin veya muhibbanın öğrenmesi gereken şeylerden birisi yukarıda da belirtildiği gibi semâdır. Günümüzde gelenekteki şekli ile öğrenen ve semâ yapan, bir başka ifadeyle, “otantisitesini” korumaya çalışanlar olmasına karşın, semâyı ticari amaç için kullananların olduğu da yapılan araştırmalardan anlaşılmaktadır. Bu nedenle son yıllarda bu ritüel farklı yerlerde ve farklı amaçlarla yapılmaya başlanmış, yapılan görüşmeler sonucunda da farklı söylemler olduğu tespit edilmiştir. Semâyı ritüelinin dışında yapanların söylemlerinden bazıları şöyledir: “Mevlevîliği tanıtmak”, “seyircilerin Mevlânâ’ya ve Mevlevîliğe olan ilgisini arttırmak”, “sadece mütedeyyin bir topluluk önünde semâ yapmak”, “içkili yerlerde semâ yapmamak” veya tersi söylemlerle “semâ pratiğini sadece ticari kazanç için, içkili içkisiz yerler fark etmeksizin yapmak” vb gibi. Farklı yerlerde ve zamanlarda semâ pratiğinin ve dini uygulamaların yapılması, modernleşmenin getirdiği eğlence kültürüne karşı bir nevi karşı durma gibi düşünülebilir. Bu durum ise geçmişe duyulan bir özlem olarak adlandırılır ve bu durum “otantisite” kavramıyla açıklanabilir.

Otantisite veya otantiklik kelimesi Türkçede genellikle “özgünlük”, “sahihlik” veya “sahicilik” anlamına gelmektedir. Otantisite geleneksel kavrayışı ile düşünüldüğünde, geçmişte yaşanan bazı kültürel değerlerin, günümüzde devam ettirilmesi ile ilgili bir söylemdir, diğer bir ifadeyle geçmişle ilişkili bir kavramdır, geçmişe vurgu yapar, geçmişi özler veya arzu eder. Otantiklik ya da otantisite geleneksel tanımlamasıyla geçmişteki bir şeyin ‘aslına uygunluğuna’ ilişkin bir iddiadır. Yaşadığı modern dünyanın içinde, “öz”ünden ayrı kalan kişi, arayış içine girer ve bu arayışlar, otantisite söylemi ile gerçekleştirir (Erol 2009: 204).

Yaşamda değişim söz konusudur; değişim ise modernleşme ile doğru orantılı olarak gelişir. Dolayısıyla modernleşme yani değişim ile otantisite arasında bir karşıtlık oluşsa da, geçmişe duyduğu özlemi, modern yaşam içerisinde uygulayarak, otantisiteyi günümüzde yaşatmaya çalışır. Bu durumda otantisite her ne kadar geçmişe ait olsa da, geçmişin bugünde somutlanması, belli biçimler alması, korunması, canlandırılması ile aslında bugüne ait bir mesele olarak karşımıza çıkar. Bu nedenle otantisiteyi, kültürel ürünlerin günümüze yansması ve pratik yaşamda uygulanışı ile verili ve değişmeyen bir şey olarak değil, bağıntısal ve rastlantısal nitelikleriyle bir ‘süreç’ olarak kavramsallaştırmak doğru olacaktır (Erol 2009: 206).

Mevlevî semâsının otantikleştirilmesi yalnız Afyonkarahisar’da değil, tüm Türkiye’de söz konusudur. Yapılan araştırmalar gösteriyor ki, Mevlevî semâsının geleneksel otantisitesine ilişkin tartışmalar içinde bazı konular öne çıkmıştır. Bunların başında günümüzde yapılan semânın, geleneği tam manasıyla yansıtmadığı, semânın meta aracı haline gelmesi, semânın kimler tarafından yapıldığı ve günümüzdeki semâ eğitimi vb gibi konular gelmektedir.

Burada Mevlevî semâsı, hem semâ âyini şerif açısından, hem de gösteri olarak kabul edilen kısa programlarda yer alması açısından karşılaştırılacak, gelinen durum ortaya konmaya çalışılacaktır.

Konya, Hz. Mevlânâ’nın uzun süre yaşaması ve türbesinin burada bulunması nedeniyle önemli kazanmaktadır. Bu nedenle burada kurulan “Türk Tasavvuf Müziği ve Sema Topluluğu” ile otantisitesine en yakın uygulamalar düzenli olarak Konya’da, her hafta ve özel gün ve gecelerde yapılmaktadır. Fakat geleneksel semâ âyini ile bugün yapılan semâ âyini semâhaneye girişten, tören bitip çıkıncaya kadar olan ritüelde biçimsel

olarak bir benzerlik gösterse de, bazı farklar söz konusudur. Semâ âyininin bütününe bakıldığında farkları şöyle sıralayabiliriz:

1. İlk olarak semâ icrasının ismi değişmiştir; eski adıyla "mukabele" veya "ihtifal" olan sema icrası, bugün "semâ gösterisi", "semâ töreni" gibi çeşitli adlardan sonra "semâ âyini şerif" olarak kullanılmaktadır.
2. Semâ âyini şerif, tekke ve dergâhlar gibi dinsel mekânlar yerine seküler mekânlarda yapılmaktadır.
3. Semâ âyini şerifi yapan semâzen ve mutrıp heyetinin tekkede yaşayan dervişler yerine, devletin kadrosunda görev yapan memur statüsüne bağlı kişilerdir. Başka bir ifadeyle tekke ve dergâh kültürü ile yetişip, 1001 gün çile çeken dervişler olmamasıdır.
4. Geleneğine baktığımızda postta mutlaka şeyh olurdu, oysa bugün Konya'da yapılan sema ayini şerif dışında post, genel olarak boş kalmaktadır.
5. Yine geleneğe semâ âyini şerifin yapılacağı gün mutrıp heyeti ve ziyaretçiler dâhil hep birlikte namaz kılınmakta ve olmazsa olmaz olan mesnevi okuması yapılmaktadır; oysa günümüzde bunu görmemekteyiz.
6. Mevlânâ Kültür Merkezi'ndeki semâ yapılan alan, Mevlevîhanelerin semâhanelerinden çok daha büyüktür. Bu nedenle Sultan Veled Devri'ne bütün semâzenler çıkmaz, yaklaşık yarısı çıkar ve postun önündeki alanda Sultan Veled devri tamamlanır (Foto 1). Sultan Veled devri bitince diğer semâzenler de semâ alanına gelir ve semâ âyini şerife katılır (Foto 2). Bu durum sadece Konya için geçerli değildir, çeşitli illerde yapılan semâ âyini şerif, yapıldığı alan büyükse –spor salonları gibi- aynı durumu görmekteyiz.
7. Semâ âyini şerif bittikten sonra özel günlerde yapılan "bayramlaşma" dışında "Garipler Semâsı" ve "Niyaz İlahisi" ne yer verilmemektedir.
8. Mutrıp heyetinde de değişiklik olmuştur. Geleneğinde kullanılan sazlar ney, kudüm ve rebap'tır. 19. yüzyılda batı sazların GTSM'de yer bulması ile birlikte, bu durum mutrıp heyetine de yansımış ve kanun, ud, keman, viyolonsel, tambur gibi sazlar eklenmiştir. Ayrıca Mevlevîlikte önemli bir yeri olan ney sazının ilk başta yaptığı taksim geleneğindeki gibi devam eder, fakat sonunda da yine ney'in yapması

gereken taksimi, günümüzde tanbur sazı öncelikli olmakla beraber ud veya başka bir saz da yapmaktadır.

9. Semâ âyini şerifin geleneğine bakıldığında öncesinde herhangi bir etkinlik yoktur. Oysa bugün semâ yapılacak alanda tasavvuf müziği konseri verilmektedir. Semâ yapılan yerin kutsallığı, hatt-ı istiva adı verilen çizginin varlığı göz önüne alındığında semâ yapılan alana ayak basılarak tasavvuf müziği icrası, semâ âyini şerife eklemlenen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.
10. Semâ yapılan alanın semâhanelerde seyircilerden yaklaşık 30-40 cm aşağıda olmasına karşılık günümüzde semâ tam tersine seyircilerin oturduğu yerden daha yüksek bir alanda diğer bir ifadeyle sahnede gerçekleşmektedir.

Günümüzde her semâ âyini şerifte törene başlamadan önce sunucunun konuklara, bazı uyarılarda bulunması da dikkat çekicidir. Örneğin, seyircilerin semâ âyini başladığı zaman fotoğraf çekmemeleri, alkışlamamaları, cep telefonlarını kapatmalarını istemeleri ile tören sonunda semâzenler ve mutrib heyeti salonu terk etmeden seyircilerin yerlerinden kalkmamalarını istemesi, bunlardan bazılarıdır.

Mevlevî ayini şerif, mutrib heyeti ve semâzenler ile birlikte yaşatılmaya çalışılmaktadır. Tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla birlikte dini faaliyetlerin yapılamaması nedeniyle günümüzde sema ayini şerif, yalnızca icra olarak otantisitesine uygun yapılmaktadır.

Belirtilen bu farklar arasında 6. Maddeye baktığımızda semâ âyini şerifin günümüzdeki uygulamalarında tasavvuf müziği konserlerini kanıksamakta, hatta sanki sema ayininin bir parçası gibi kabullenilmeye başlandığı görülmektedir.

Bu farklardan hareketle, Afyonkarahisar'da AKÜ Devlet Konservatuvarı'nın düzenlemiş olduğu, 26.02.2010 tarihli etkinlikte, Mevlevî olan "Kutbü'n-Nayi Osman Dede"nin eserlerinden oluşan konser iki bölümde gerçekleşmiştir. İlk bölümde Kutbü'n-Nayi Osman Dede'nin saz eserleri, ikinci bölümde de aynı bestecinin Rast Mevlevî âyini icra edilmiştir.

Geleneğe uygun olarak gerçekleştirilmeye çalışılan bu semâ ayini şerifte post, şeyh olmadığı için boştur, ancak semâzenbaşı sahnede yerini almıştır. Fakat burada dikkat çeken bazı görüntüler vardır. Dikkati çeken sadece semâzenler değil, sahnenin arka duvarına yansıtılan ışık oyunları ve

sahneye püskürtülen duman olmuştur. Işık gösterisinde görüntüler çok uzun aralıklarla değişmiş olmasına rağmen yine de perdede bir görüntü ve görüntünün yanında da renkli ışıklardan oluşan çiçeklerin duvara yansması semânın modernleştirilmesi açısından gelenekteki uygulamalarından farklarını da göstermektedir (Foto 3).

Semâ gösterisi sırasında ses ve duman ile ilgili ayrıntıları ve nedenini konseri hazırlayan AKÜ Devlet Kons. Öğr. Gör. Burak Kaynarca'ya sorduğumda da, konuyla ilgili şu açıklamalarda bulundu:

"Biz artık bunu Mevlevî töreni gibi yapmıyoruz, bu bir semâ gösterisidir. (...) Yani kimse Mevlevî de değil ayrıca, olması da beklenemez. Çünkü onun 1001 günlük bir çile döneminin olması ve tekkelerinde hala işliyor olması gerekiyor, ama 1925 yılında tekke ve zaviyeler kapatıldı, bu iş bitti. Ama biz bu geleneksel yapıyı göstermek için şov amacıyla yapıyoruz..."

Bu bileşim, günümüzde birbirinden ayrılmaz bir ikili gibi düşünülmekte ama "geleneksel otantisite" açısından bakıldığında böyle bir uygulamanın olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla tasavvuf müziği topluluğu ile olsun olmasın, semânın bir konser 'sahnesindeki' performansının kendisi bizzat "modern" bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mevlevî semâsına ilişkin yapılan otantisite tartışmalarından bir diğeri ise, semânın her yerde ve herkes tarafından yapılmaya başlamasına ilişkindir. Son yıllarda Mevlevî semâsının nişan-düğün-sünnet ve çeşitli dini organizasyonlar içinde yer alması, Mevlevîler ve muhibbanlar tarafından tepkiye yol açmıştır.

Mevlevilikte esas olan, semâ eğitimini alacak kişilerin manevi olarak da eğitilmeleridir. Günümüzde semâ eğitimi veren kişilerle yapılan görüşmelerde otantiğini korumak için geleneğe bağlı kalanlar yanında, semânın günümüzdeki popülerliğinden yararlanıp 1 hafta içinde semâ öğreten kişilerin olduğu da tespit edilmiştir.

Semâ eğitimi içinde gelenekteki şeklini uygulayan ve Mevlevî geleneği içinde yetişen görüşmecilerimden Bahadır Okyar, Bekir Öğüt, Ahmet Eymür, Özkan Tokman ve Engin Kökcü gibi semâzenler, geleneksel otantisite içinde belirttiğimiz gibi, bugün de semâ öğrenecek kişileri seçmekte, herkese semâ öğretmeyerek, bu geleneği devam ettirmete, başka bir ifadeyle formal semâ eğitimi yapmaya çalışmaktadırlar. Okyar belki bir

düğünde semâ yapacak kişinin bile kişiliğinin önemine dikkat çekip, şöyle demiştir: *“Mesela inancına güvendiğimiz insanlar var, en azından şöyle söyleyeyim, üniversitedeki bazı arkadaşlar gibi içip semâyâ çıkmıyorlar, ya da semâ yaptıktan sonra gidip alkol almıyorlar.”* Ayrıca görüşmecilerim, semâ eğitiminde semâ çalışan öğrencilerin çivili tahtada alıştırma yaparken, toplam 1001 çarkı tamamlamasının bir Mevlevî geleneği olduğunu, bu geleneği hem kendilerinin yerine getirdiğini, hem de kendi öğrencilerinin yerine getirdiğini ve çivide en az 1001 çark atmadan semâ eğitimini bitiremeyeceğini açıklamışlardır.

Fakat bunun yanında semânın görünürlüğüünün artması ve semânın gösteri olarak yaygınlaşmasıyla, Mevlevîlikle hiç ilgisi olmayan kişilerin sadece ticari amaç için semâ öğrenmeye başladığı görülmüştür. 2009 yılında AKÜ BESYO bölümü hocalarından Ali İhsan Aksu, Can Kay ve Muharrem Korkankorkmaz ile yapılan görüşmelerden yola çıkarak Afyonkarahisar’da gelenek dışı yani informel semâ eğitimi incelenmiştir.

Afyonkarahisar’da bugün semâ yapan birçok kişiye semâ öğretene ve halen semâ öğretmeye devam eden Ali İhsan Aksu, Can Kay ve Muharrem Korkankorkmaz, semâyı “danssal bir öge” olarak öğrenmeye başladıklarını, Mevlevîliği ve maneviyatı konusunda hiçbir bilgileri olmadığını, öğrencilerine de bu konuda fazla bilgi veremediklerini belirtmişlerdir. Ali İhsan Aksu, kendisinin bu konuyla ilgili daha sonra araştırma yapıp özellikle semânın eğitimi konusunda bazı teknikler geliştirdiğini vurgulamıştır. Geliştirdiği tekniklerin dansçı kimliğinden kaynaklandığını ve bunları kullanmada özellikle halk oyunları ile uğraşmasının da kendisine avantaj sağladığını belirterek, eşlik dansların “eğitim ve öğretimi nasıl olur”, “nasıl anlatılır”, “nasıl yapılır”ı bildiği için Mevlevî semâsının öğretiminde bunu öğrencilerine uyguladığını anlatmıştır. (Ali İhsan Aksu ile 16.10.2009 tarihinde yapılan görüşme).

Diğer görüşmecilerimden Can Kay ve Muharrem Korkankorkmaz da semâyı biçimsel olarak öğrendiklerini, maneviyatına girmediklerini belirterek, semâyı öğrenme nedenlerini de özellikle yurt dışına çıkmak olduğunu söylemişlerdir. Dolayısıyla bugün semâyı kendileri öğretirken de aynı şekilde öğrettiklerini söylemiş ve bir organizasyon içinde en fazla 8-10 erkeğe ihtiyaçları olduklarını, bu erkek dansçıların da hem halk oyunları, hem de sema öğrenmeleri gerektiğini, böylece az grupla birçok iş yapabileceklerini açıklamışlardır. Bunun nedeni günümüzde yaygınlaşan

düğün, sünnet, nişan, ramazan gecelerinde ve özel dini gecelerde hem semâya yer verilmesi, hem de halk oyunlarına fazla talep olmasıdır.

Bunun sonucunda da Mevlevî semâsının birçok yerde ve ritüel dışında yapılan bir semâ pratiği olarak karşımıza çıktığını görüyoruz. Semânın ritüel dışında, yaklaşık 10 dakikalık gösteri şeklinde uygulanan bu alanlar, daha önce de belirtildiği gibi geniştir.

Gösteri olarak karşımıza çıkan semâ, zaman zaman ritüelinden uzak bir anlayış çizerken, semâyı öğreten ve yapan kişilerde de değişimler meydana getirmiştir. Bu nedenle bu bildiriye gösteri olarak yapılan bu tür semalar, "semâ pratikleri" olarak adlandırılacaktır.

Pratik kelimesinin Türk Dil Kurumu Sözlüğündeki birkaç anlamı şöyledir: 1. Teoriye dayanmayan, davranış ve uygulama ile ilgili olan, kılıklı⁶, uygulamalı, tatbiki amelî. 2. Kolaylıkla uygulanabilir, kullanışlı. 3. Bir şeyi yapma yöntemi veya biçimi (TDK 2009: 1625). Bu anlamlardan yola çıkarsak, günümüzdeki semâ pratiklerinin sadece uygulamaya dayandığını, semâda yapılan dönme hareketinin içeriğine bakılmaksızın uygulandığını görebiliriz. Afyonkarahisar'da yapılan semâ pratikleri, düğünler, ramazan etkinlikleri ve tasavvuf müziği konserlerinde olmak üzere üç şekilde incelenmiş, her üç etkinlikte ortak uygulamalar olduğu gözlenmiştir.

1. Düğünlerde Semâ Pratikleri

Günümüzde yemekli ya da yemeksiz, düğün salonlarında, lüks otellerde veya evinin önünde, mütedeyyin, dindar ya da muhafazakâr diye tanımlanan ya da kendilerini öyle tanımlayan insanların yaptıkları düğünlere "Dini Düğün", "İslâmî Düğün" veya "Kur'an'lı Düğün" adı verilmektedir. Bu düğünler, seküler yaşamda kendilerine yer bulan, ancak dini yaşam tarzını benimseyen, aynı zamanda gelen muhafazakâr kesimin oyun oynamamasını sağlayan düğünlerdir. Dört-beş yıldızlı oteller veya düğün salonları, düğünlerin mekân olarak seçildiği alanlar arasındadır. Afyonkarahisar'da olduğu gibi tüm Türkiye'de de bu tür düğünler yapılmaktadır. Hürriyet gazetesinde böyle bir habere yer verilmiş ve zengin bir işadının oğlunun Çırağan Sarayı'ndaki düğününde dini nikâhtan

⁶ Kılıklı; Harekete ilişkin olan, yalnız düşünce alanında kalmayıp harekete dönüşen, uygulamalı, amelî, tatbiki, pratik, kuramsal karşıtı.

hemen sonra semâzenlerin, gelin ile damadın oturduğu masanın iki yanında semâ yapması, basına yansımıştır. Köşe yazarı Vahab Munyar, 10.10 2012 tarihli ve “*Nikâhı semâzen ve dua ile kıydı, düğünü Ebru Gündeş ve Alişan konseriyle yaptı*” başlıklı yazısında nikâhta alkol verilmediğini, fakat nikâhtan hemen sonrasındaki yemekte alkolün serbest olduğunu ve düğünün Ebru Gündeş ve Alişan konserleriyle devam ettiğini köşesine taşımıştır⁷.

Afyonkarahisar’da izlenen dini düğünlerde haremlik-selamlık uygulamasının olmadığı gözlenmiştir. Başlı açık ve son derece şık misafirler ile tesettür modasına uygun giyinen yine şık misafirlerin aynı masayı paylaşmıştır. Düğünler sadece gece değil, gündüz de yapılmaktadır.

Düğünlerde eğlenceyi sağlamak amacıyla başvuru organizasyon şirketleri vardır. Bu organizasyon şirketlerinin her düğündeki uygulamaları farklı olabildiği gibi, yapılan gösterilerin sırası da değişebilmektedir. Farklılıkların gösterilmesi açısından 2010 yılında yapılan iki sünnet düğün bir düğünü incelenmiş ve ortaya şu sonuçlar çıkmıştır.

Derya Düğün Salonu

28.06.2010 tarihinde yapılan düğün:

- a. Gelin ve damadın halk oyunları eşliğinde düğün salonuna ayrı ayrı getirilmesi ve temsili olarak geline kına, damada damat traşı yapılması.
- b. Halk oyunları gösterisi
- c. Tasavvuf Müziği Konseri
- d. Ney Taksim ve Segâh Niyaz İlahisi eşliğinde semâ gösterisi. (Sema sırasında post varmış gibi semâzenler tarafından selam verilmesi dikkat çekicidir) (Foto 4).
- e. Nikâh töreni ve arkasından dua okunması
- f. Pasta töreninin ardından Gelin ve Damat Mariah Carey’in şarkısı eşliğinde dans etmesi
- g. Takı merasimi
- h. TSM şarkıları okunması ve bitiş.

⁷<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/21661620.asp>

Çakmak Otel

29.06.2010 ihinde yemekli yapılan sünnet düğünü:

- a. Kur'an-ı Kerim okunup ve dua.
- b. TSM Konseri
- c. Aşuk – Maşuk gösterisi
- d. Palyaço gösterisi
- e. Halk Oyunları ekibinden Kol bastı ve çeşitli halk oyunlarının gösterisi
- f. **Segâh Niyaz İlahisi eşliğinde semâ gösterisi** (İki sünnet çocuğundan birinin semâ yapması, daha sonra semâzen büyüklerine sahneyi bırakmaları ve ardından diğerinin Hz. Mevlânâ'nın "Gel" şiirini okuyarak semâzenlere eşlik etmesi) (Foto 5).
- g. İlahiler
- h. Temsili kına yakma ve bitiş.

Derya Düğün Salonu

27.06.2010 tarihinde yapılan sünnet düğünü (Foto 6):

- a. Kur'an-ı Kerim okunması ve Dua
- b. **Semâ gösterisi**
- c. THM bir solisten türküler
- d. Halk oyunu ekibinden zeybek
- e. Türküler
- f. Pasta töreni
- g. Takı merasimi
- h. Palyaçoların sahneye gelip sünnet çocuğunu arkadaşları ile eğlendirmesi ve bitiş.

Belirtilen programlardan da anlaşılacağı gibi, mütedeyyin insanların seküler mekânlarda gerçekleştirdikleri düğünler genel olarak bu sırayı takip etmektedir. Düğün içinde TSM şarkılarının veya THM türkülerinin seslendirilmesi, palyaço, halk oyunları, aşuk-maşuk gösterileri de düğüne popülerlik katan unsurlardır ve Mevlevî semâsı gösterisi de bu unsurların içinde topluluğun dinsel kimliğini göstermesi açısından önemli sayılmaktadır.

2. Ramazan Ayında Semâ Pratikleri

Türkiye’de olduğu gibi Afyonkarahisar’da da Ramazan ayının Müslümanlar açısından önemi büyüktür ve genellikle birçok şehirde teravih namazından sonra sahura kadar çeşitli eğlenceler düzenlenerek, coşkuyla ramazanın kutlanması sağlanır. Ramazan ayının gelmesi ile birlikte düzenlenen bu eğlenceler, oruç tutanların akşam iftardan veya teravihten sonra hoş vakit geçirebilmelerini ve eğlenebilmelerini sağlamaktadır. Belediyeler, oteller, büyük alış-veriş merkezleri ve restoranların düzenlediği bu eğlenceler, eski ramazan eğlencelerinden esinlenerek, şehrin yerel kültüründen örneklerin verilmesini de sağlamaktadır.

Afyonkarahisar’da ramazanın gelmesiyle birlikte, 2010 yılında yapılan ramazan etkinlikleri incelenerek kayıt altına alınmıştır. İncelenen yerler şunlardır: Afyonkarahisar Belediyesi’nin düzenlediği etkinlikler, Oruçoğlu Otel, Özdilek Alış-veriş merkezi, Afium alış-veriş merkezi ve Sultan Divani Mevlevîhane Müzesi Yaşatma Derneği’dir. İncelenen bu yerler arasında Sultan Divani Mevlevîhane Müzesi Yaşatma Derneği’nde semâ düzenli yapılan bir etkinlik olmayıp, ilk gün Şah İsmail’in vecde gelip semâ yapması açısından önem taşımaktadır.

Yukarıda adı geçen yerlerde, her gün olmasa da haftanın belirli günlerinde, özellikle de hafta sonlarında semâ gösterilerinin yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu etkinlikler otellerde iftar yemeği ile birlikte, açık alan veya alış veriş merkezlerinde ise yatsıdan sonra başlatılmıştır. Otellerdeki etkinliklerin başlama saati, iftardan yaklaşık 10 dakika önceye, diğer yerlerde ise yatsı namazından sonraya göre ayarlanmıştır. Afium alış veriş ve Outlet eğlence merkezi müdürü, Nurettin Hancıoğlu’da (48) eğlencelerin başlamasının en uygun saatinin 21.30 olduğunu belirtmiştir. Başka bir deyişle Afyonkarahisar halkının ramazanda hangi saatlerde dışarıya çıkıp alış-verişini yapacağı düşünülerek, bu saatler bilinçli olarak belirlenmiştir (Nurettin Hancıoğlu ile 20 Ağustos 2011 tarihinde yapılan görüşme).

Genelde hazırlanan seyirlik oyunlar, düğünlerde de olduğu gibi, halk oyunları, aşuk-maşuk, sihirbaz gösterisi, çocuklar için karagöz-hacivattır. Her gösteri yaklaşık 10 dakika ile 15 dakika arasında değişen sürelerden meydana gelmiştir. Genel olarak incelenen yerlerde yapılan semâ gösterisi 10-12 dakika olarak değişmektedir. Bu organizasyonu düzenleyenlerin farklı iki gruptur; ilki Afyonkocatepe Üniversitesine bağlı bir öğretim görevlisinin organizasyonu grubu, diğeri ise, özel bir dans okuludur.

Oruçoğlu Otel;

1. İftardan önce ve iftardan sonra canlı müzik eşliğinde ilahiler
2. **Semâ gösterisi**
3. Erkekler halk oyunu (Ege Zeybek, Karadeniz dönüşümlü olarak oynanıyor).
4. Sihirbaz gösterisi (Haftada birkaç gün)
5. İlahileri seslendiren grup daha sonra TSM şarkıları ile geceyi bitiriyor.

Burada sema yapan iki kişi sema hakkında hiçbir bilgiye sahip değildir. Bunu da semaya başlamadan önce çalınan taksimde yere oturup bekleyerek göstermişlerdir. Bunu niye yaptıkları sorulduğunda ise, bilmediklerini, öylesine oturduklarını söylemişlerdir (Foto 7).

Afium alış-veriş merkezi

Sokaklardan oluşan bu alış-veriş merkezinde Hacivat-Karagöz, Nasreddin Hoca veya çocukların ve büyüklerin ilgisini çeken karakterler sokaklarda dolaşır, Osmanlı kıyafetleri içinde gençler macun veya hediyelik eşya satar. Ayrıca geleneksel kıyafetler içinde davul çalan bir erkek ve yanında da bir genç kız hem başlayacak olan her gösteriyi maniler okuyarak haber verir, böylece "eski ramazanları" canlandırmaya çalışırlar. Oruçoğlu Otel'de gösteri yapan grubun bazı üyeleri, Afium'da da ramazan süresince anlaştığı için, oteldeki işleri biter bitmez buraya gelirler. Bu nedenle semâ gösterisi burada en son gösteridir, yani gece 23.00'tedir. Buradaki eğlenceyi sağlayan organizasyon şirketi, eleman sıkıntısı çektiği için öğrencilere 5-6 günde semâ öğretirler ve semâ yapan öğrenci beş günde semâ öğrendiği için, yaklaşık 10 dakikalık semâda birkaç kez başı döndüğü için durur (Foto 8), birkaç dakika dinlendikten sonra tekrar başlar.

Afyonkarahisar Belediyesi

Belediye tarafından hazırlanan ramazan etkinlikleri ise bu yıl, Ankara'dan gelen bir organizasyon şirketi tarafından gerçekleştirilmiştir. Afyonkarahisar Belediyesinin dışarıdan bir şirketle anlaşarak düzenlediği Ramazan etkinliklerinin düzenli bir program akışı yoktur. Organizasyon şirketi Erdal Uzakgören, sadece ihaleyi aldıklarını, kendi sanatçıları olmadığını ve bu nedenle de yerel sanatçılarla ve gruplarla çalıştıklarını belirtmiştir (Erdal Uzakgören ile 17 Ağustos 2010 tarihinde yapılan

görüşme). Belediye'nin önündeki caddeye kurulan etkinlik alanında satışların yapılacağı standlar ve sanatçıların çıkacağı sahne kurulmuştur. Her akşam standlar, 20.30 da, etkinlikler ise, 21 30 da başlatılmıştır.

Genelde izleyicilerin 21.00 den sonra gelmeye başladıkları alanda yarışmalar, ege erkek grubu halk oyunları, küçük skeçler gibi çeşitli animasyon gösterileri, yerel türkücüler, ney ve kanundan oluşan iki saz ile tasavvuf müziği adında saz eserleri yer almıştır. Semâ gösterisinin saati ise semâ yapacak öğrencilerin o günkü iş durumuna göre değişmektedir. Oruçoğlu ve Afium'da semâ yapan öğrenciler burada semâ yaptıkları için her seferinde semâ gösterisinin saati değişmiştir (Foto 9).

Özdilek AVM

Afyonkarahisar'ın önemli bir alışveriş merkezi olan Özdilek'te de ramazan etkinlikleri düzenli olarak gerçekleşmiş ve ilk olarak semâ gösterisine yer verilmiştir.

Her hafta sonu 21.30 ile 23.30 arasında yapılan gösteri programı şöyledir:

1. Semâ
2. Âşık-maşuk
3. Kızlar grubu (roman oyunu, şakşuka, şukar şukar, kolbastı, Karadeniz, 7 kocalı Hürmüz, her hafta farklı bir oyun oynanır.)
4. Erkek grubu (Ege zeybek)
5. Karagöz-Hacivat (çocuklar için)
6. Sandalye kapma yarışı (çocuklar için)

Ramazan boyunca çok sayıda gösteri yapan grup, en az iki semâzen en fazla da beş semâzenle "sahne" almıştır. Müzik olarak tercihleri ilahilerdir ve gösteri boyunca her ilahinin bitiminde durup selam vermişler, diğer ilahi başlayınca tekrar selam verip semâya devam etmişlerdir.

Yine Özdilek alışveriş merkezinde Kadir gecesini semâ gösterisi farklı bir şekilde yapılmıştır. Sahnede 6 erkek vardır. 3 ü efe kıyafetiyle 3 de normal kıyafetiyle sahneye çıkar. Kız yüzünden kavga edip sonra da birbirlerini öldürürler. 3 kişi yerde cansız yatarken bütün bu oyunu kenardan izleyen 3 semâzenin her biri, yerde cansız yatan 3 kişinin başına gelir (Foto 10). İlahi başlayınca da üzerlerindeki hırkaları öperek çıkarıp,

yerde cansız yatanların üzerlerine örter, semâya başlarlar. Birkaç saniye sonra yerde yatan 3 kişi usulca sahneyi terk eder ve sahne semâzenlere kalır. Bu gösteride sahnede 2 beyaz bir kırmızı tennureli 3 semâzen vardır. Yine aynı ilahilerle semâ gösterilerini tamamlarlar ve sahneyi terk ederler (Foto 11). İzleyicilerin büyük ilgisini çeken bu gösteri, büyük bir alkış alır. Semâ gösterilerini geleneğin dışındaki popüler formlarla birleştirerek seyirciye sunmaları, alış verişe gelen seyirci kitlesinin uzun süre orada kalmasını ve beğenisini sağlamıştır. Bunu da her zamankinden daha fazla alkışlayarak göstermişlerdir.

Sultan Divani Mevlevîhane Müzesi Yaşatma Derneği'nde ramazan ayı boyunca her gün yatsı namazından sonra konuklar ağırlanmış Müslümanlık ve Mevlevîlik ile ilgili çeşitli sohbetler yapılmıştır. Burada müzikten ziyade önemli İslâmi bilgilerin paylaşımı söz konusudur.

Dernekte ilk gece yapılan toplantının konukları, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesinde Uzman Yusuf İlgar ile Şah İsmail olarak bilinen aynı zamanda semâzen olan Mevlevî İsmail Özalp'dır. Konuşmaların arasında Ney, Kemeçe ve Ud'dan oluşan küçük bir topluluk saz eserleri icra etmiştir. Toplantının sonunda Şah İsmail, semâ yapmak istediğini söyler ve bunun üzerine Ney hemen segâh taksime girerek Segâh Niyaz İlahisini çalmaya başlar. Segâh Niyaz İlahisinin bir bölümü eşliğinde semâsını yapan Şah İsmail, semâyı bitirdikten sonra selam vererek yerine oturur (Foto 12). Bu durum günümüz için otantik semâya en güzel örnektir. Çünkü sohbet için oraya gelen, yapılan sohbetten ve çalınan ezgilerden etkilenen Şah İsmail'in kendiliğinden semâ yapması, geleneksel otantisite kavrayışına sadık kalma çabasının bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Geleneksel olarak yapılan Mevlevî semâsının tam ritüellerine baktığımızda yedi bölümden meydana geldiğini görüyoruz. Oysa günümüzde popüler kültürün bir sonucu olarak çeşitli eğlenceler içinde yapılan semâ gösterilerinin sırası organizasyon içindeki akışa göre değişmektedir (bkz. Tablo 1).

3. Tasavvuf musikisi içinde sema pratikleri

Bu bölümde semânın modern bir olgu olarak senfonik orkestra eşliğinde icra edilmesi ile hem çeşitli sanatçıların söylediği ilahi kliplerine eşlik etmesi, hem de yeşil pop olarak da adlandırılan ilahilerde yapılan semâ pratikleri incelenecektir.

Bu kapsamda yani semânın bir konser 'sahnesindeki' performansının "modern" bir olgu olması ile ilgili olarak bestekâr ve şef Musa Göçmen'in Mevlevî âyinlerinin çok seslendirilmesi konusunda bir çalışması olmuştur. "Senfonik Semâ" olarak adlandırılan bu çalışmayı; "Bir senfoni orkestrası ile bir Mevlevî âyininin aynı sahnede bulunduğu bir gösteri" olarak değerlendiren Musa Göçmen, Mevlevî âyinlerinin çok uzun senfonik eserler olduğunu, Mevlevî âyin ritüellerinin bozulmadan hem çok sesli orkestra ile hem de geleneksel çalgılarla çalındığını açıklamıştır (20.08.2011 tarihinde TRT 1'de "Haber Tadında" adlı program).Göçmen konuşmasında, Mevlevî âyinlerinin otantik yapısını kesinlikle bozmadığını belirttiği konuşmasında, geleneksel icrasına vurgu yaparken, mutrib yerine "tasavvuf orkestrası" nı kullanması da dikkat çekicidir.

Aslında sadece Mevlevî âyinleri değil, ilahilerimizin de çok sesli Batı orkestrasıyla seslendirildiğini ve bu ilahileri gerek opera sanatçılarınun gerekse pop müzik sanatçılarınun seslendirdiklerini biliyoruz. Sahnede canlı yapılan bu performanslarda ara ara semazenlerin de ilahilere eşlik ettiğini görmekteyiz. Soprano Feryal Türkoğlu'da Segâh Niyaz İlahisi'ni semazenler eşliğinde çok sesli batı orkestrası ile seslendirmiştir (Foto 13).

Diğer taraftan halk konserlerinde ve kliplerde de semâ pratikleri görülmektedir. Afyonkarahisar'da Belediye tarafından düzenlenen ve her hafta sonu yapılan "Ramazan Şenlikleri ve Tasavvuf Müziği Konseri" kapsamında 20.08.2011 tarihinde yapılan semâ gösterisi de bu şekilde olmuştur. Ankara'dan gelen İslâmi pop sanatçısı Fatih Çalıklı, Tasavvuf Müziği konseri vermek için sahneye çıkmış, konserin ilerleyen dakikalarında kendisine eşlik etmek üzere iki semâzeni sahneye davet etmiştir. "Dansçı" kimlikleriyle sahnede yerlerini alan semâzenler, sahneye çıkarken de seyirciden "kuvvetli alkış" isteyen Çalıklı'nun söylediği ilahilere iki semâzen sahnede eşlik etmiştir. Semâzenler sahnede dönerken yine sahneye renkli ışıklar eşliğinde duman püskürtülmüştür. "Kuvvetli alkış" eşliğinde semâzenleri sahneden uğurlayan İslâmi pop sanatçısı Fatih Çalıklı, konserine yine tek başına devam etmiştir.

Bunun gibi küresel ve ulusal alanda popüler sanatçıların da gerek sahnede gerekse çekilen kliplerinde semâzene yer vermeleri artık olağan bir durum gibi görünmektedir. İslâmi pop ya da Yeşil pop'da Yusuf İslâm adını alan Cat Stevans başta olmak üzere, Sami Yusuf ve Native Deen gibi Uluslararası İslâmcı (Müslüman) pop yıldızları, seslendirdikleri ilahilere farklı yorumlar, düzenlemeler yapmışlar ve semâzenler eşliğinde çekilen

kliplerle, oldukça popülerlik kazanmışlardır. Türk müzisyenler içinde İslâmi kimlik taşıyan ve ilahiler söyleyerek meşhur olanlar olduğu gibi, popüler sanatçılar arasında da ilahi okuyup, semazenli klip çeken veya programında ilahi okurken semâzen getiren ünlü sanatçılar da bulunmaktadır. Bu sanatçılar arasında Türk Halk Müziği sanatçısı Zara'yı, Tasavvuf müziği sanatçısı Sami Özer'i, pop sanatçıları Deniz Arcak, Hayko Cepkin, İlhan İrem (Foto 14), Umutzen'i, Ersen'i, Yıldız Usmanova'yı ve en son olarak da Bülent Ersoy'u sayabiliriz.

Sonuç

Mevlânâ'nın vefatından sonra oğlu Sultan Veled tarafından Mevlevîlik tarikatı oluşturulmuş, Mevlevî semâsı ve ona eşlik eden müzik böylece şekillenmiştir. Mevlevîlikteki semânın tasavvufî anlamına bakıldığında, hem ilahi seslerin işitilmesi hem de işitilen seslerden sonra raks edilmesi ile kendinden geçme hali olduğu anlaşılmaktadır. Mevlevî semâsının dinsel bir tören olarak yapılması ise 'mukabele' yani semâ âyini olarak adlandırılmıştır. Böylece Mevlevîler müzik ve dansın (semânın) baştan sona hakim olduğu bir ritüel geliştirmişlerdir.

Türkiye'de yaşanan siyasi ve sosyal olaylar açısından 1950 yılı önem taşımaktadır. Bu tarihten itibaren modernleşme yolunda ilerleyen ve Batı'yı örnek alan Türkiye, dinin ve yerel kültürel dinamiklerin etkisiyle modernleşme çizgisinden farklı bir çizgi geliştirmiştir. Diğer bir ifadeyle, Türk modernleşmesi hem Batı'nın etkisinde kalma hem de İslâmi öğelerden vazgeçmeme şeklinde tezahür etmiştir. İslâmî bir yaşam tarzı olarak benimseyen topluluklar da 1990'lı yıllardan itibaren yeni bir modernlik anlayışını sosyal yaşamlarına uygulamışlar, geleneksel ve yerel değerleri farklı otantisite anlayışlarıyla yeniden inşa ettirerek, popüler kültürün unsurları arasına ilâştirmişlerdir.

Bu yaşanan değişim sürecinde dönüştürülen pratiklerin en önemlilerinden biri Mevlevî semâsı olmuştur. Tüm tarikatlar gibi Mevlevîlik tarikatının uygulamalarının bitmesi ve yaşamaması nedeniyle, Mevlevî semâsının yaşatılmaya çalışılması ve bunun sonucu olarak kültürel ifade formu olarak kullanılması, bu pratiklerin artık popüler kültür fenomenine dönüşmüş olmasının en önemli göstergesi olmuştur. Dolayısıyla dinsel ve dinsel olmayan etkinlik türlerinin ardı ardına sunulması, İslâmî bir yaşam tarzı olarak benimseyen insanların farklı modernlik anlayışlarını gösteren önemli bir örnek olarak ifade edilebilir. Zira diğer seküler kökene sahip

eğlence unsurlarının (seküler şarkılar, halk oyunları vb) yanında kullanılan semâ gösterisi, İslâmi yaşam tarzı tercihlerine doğrudan ya da dolaylı olarak gönderme yapan bir 'kod' olarak anlaşılmalıdır.

Gelenekte yapılan semâ ile günümüzde yapılan semâ arasındaki farklar, İslâmi uyanışın ve popüler kültür ikliminin bir sonucu olarak bir çeşitlilik içinde tezahür etmiştir. Sözelimi günümüzde dergâhlarda eğitim almadan semâ öğrenip "icra" eden kişiler, 1001 gün çile çıkarmıyor ve semâyı daha çok maddi kazanç sağlamak için yapıyorlar. Semâ âyinleri de tekkelerdeki semâhaneler yerine seküler mekânlar olan spor salonları ya da konser sahnesi vb yerlerde gerçekleştiriliyor. Çeşitli halk oyunları dernekleri tarafından semâ eğitimi verilmesi, 'semânun folklorlaşmakta' olduğu eleştirilerine yol açmıştır. Gerek Afyonkarahisar'da gerekse başka şehirlerde halk oyunları derneklerinde verilen semâ eğitimi sonucunda semâ öğrenen kişilerin, seküler ortamlarda semâ performansları yapmaya başlamaları ise, semâyı bir "gösteriye" bir "icraya" dolayısıyla da bir popüler kültür fenomenine dönüştürmüştür. Bu yüzden semâ, gelenekten gelmeyen kişilerce "danssal bir öge" olarak tanımlanmaya başlamış ve "sema pratiği" olarak adlandırılmıştır.

Tasavvuf müziği içinde yapılan semâ gösterilerini geleneğe eklenen pratiklerdir. Ayrıca tasavvuf müziği konserlerinde veya başka etkinliklerde semâ yapmak da moda haline gelmiştir, bu gelenekselin dışındadır ama bunu yapan kişiler "çok bozmadık, abdestli, namazlı yapıyoruz" gibi söylemlerle, yapılan semâ gösterisini meşrulaştırma çabası içerisinde olup, geleneği yeniden icad etmektedirler.

KAYNAKÇA

ARPAGUŞ, Safi; *Mevlevîlikte Manevi Eğitim*, Vefa Yayınları, Birinci Basım, İstanbul, 2009, 403 S.

BURSALIOĞLU, Nazım; *Afyonkarahisar Mutasavvıfları ve Din Bilginleri*, Türker Print Matbaacılık, Denizli. 2000, 128 S.

DAŞDEMİR, Latif; *Afyonkarahisar'da Mevlevîliğin Tarihçesi*, Sultan Dîvânî ve Afyonkarahisar'da Mevlevîlik, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayın No: 42, Afyon, 2002, 406 S.

EROL, Ayhan; *Müzik Üzerine Düşünmek*, Bağlam Yayıncılık, Birinci Basım, İstanbul, 2009, 280 S.

EROL, Ayhan; "Understanding the Diversity of Islamic Identity in Turkey Through Popular Music: The Global/Local Nexus", *Social Compass* 58(2), 2011, 187-202 s.

GÖLPINARLI, Abdülbaki; *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İnkılâp Yayınları, İkinci Basım, İstanbul, 2006, 576 S.

GÖLPINARLI, Abdülbaki; *Mevlevî Adâb ve Erkânı*, İnkılâp Yayınevi, İkinci Basım, İstanbul, 2006-b-, 191 S.

İLGAR, Yusuf; *Afyonkarahisar'da Mevlevîlik*, Afyon, 1992, 79 S

LEWIS, Franklin D.; *MEVLÂNÂ Geçmiş ve Şimdi, Doğu ve Batı*, Kabcacı Yayınevi, İstanbul, 2010, 789 S.

NEYZİ, Leyla; "Ben Kimim?" *Türkiye'de Sözlü Tarih, Kimlik ve Öznellik*, Çeviren: Hande Özkan, İletişim Yayınları, Dördüncü Basım, İstanbul, 2011, 223 S.

TARHAN, Ahmet; "Modern Çağda Semâ'ın Seyirlik Gösteri Haline Dönüştürülmesi", *Konya Selçuk Üniversitesi, Mevlânâ Araştırma ve Uygulama Merkezi, Mevlânâ Araştırmaları*, sayı:1. 2007, 177-202 s.

TDK; *Türkçe Sözlük*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Onuncu Basım, Ankara, 2009. 2244 S.

UZUN, Hülya; *İslami Uyanış, Çoklu Modernlik ve Popüler Kültür Bağlamında Mevlevî Semâsının Dönüşümü: Afyonkarahisar Örnek Olayı*, (Basılmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Müzik Bilimleri Anabilim Dalı, 2013, 344 S.

Görüşmeler

- **Ahmet Eymür** (Semâzen, AKÜ Dev. Kons. TSM Bölümü öğrencisi) ile görüşme: 16 Ekim 2009, AKÜ Konservatuvarı
- **Ali İhsan Aksu** (Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesinin Beden Eğitimi Bölümünde Öğr. Gör.) ile görüşme: 16 Ekim 2009, AKÜ Konservatuvarı
- **Bahadır Okyar** (Semâzen) ile görüşme: 18.Eylül 2009 ve 23 Ağustos 2010, Ritim Müzik Evi
- **Bekir Alpergül** (Semâzen) ile görüşme: 30.Haziran 2009, Evinde
- **Burak Kaynarca** (AKÜ Devlet Kons. TSM Bölümü Öğr. Gör.) ile görüşme: 1.Mart 2010, AKÜ Konservatuvarı Odasında
- **Can Kay** (AKÜ. Beden Eğitimi Spor Meslek Yüksekokulu Öğr. Görv.) ile görüşme: 29 Haziran 2009, AKÜ Konservatuvarı
- **Esin Çelebi Bayru** (Mevlânâ'nın 22. Nesil Torunu) ile görüşme: 28 Mayıs 2010, AKÜ, Atatürk Kültür Merkezi
- **Engin Kökçü** (Semâzen) ile görüşme:21 Haziran 2011, Adnan Saygün Kültür Merkezinde, İzmir
- **Erdal Uzakgören** (Organizasyon sahibi) ile görüşme:17 Ağustos 2010, Ramazan Etkinliği Alanı
- **İhsan Sami Doğan** (Neyzen) ile görüşme: 08.Haziran 2009, Evinde
- **İlker Çağlar** (Metal Öğretmenliği Bölümünde öğrenci) ile görüşme:16 Ağustos 2010, AKÜ Konservatuvarı
- **Leman Okyar** (Muhibban) ile görüşme: 21Mayıs 2009, Evinde
- **Meliha Çelebi** (Mevlânâ'nın 22. Göbek Torunu) ile görüşme: 6 Nisan 2009, Evinde
- **Muharrem Korkankorkmaz** (Beden Eğitimi Spor Meslek Yüksekokulu Bölümünde Halk Dansları alanında ve AKÜ Halk Bilim Araştırma ve Uygulama Merkezinde Halk Oyunları topluluğunun Sanat Yönetmeni) ile görüşme: 16 Ağustos 2010, Beden Eğitimi Bölümü
- **Nurettin Hancıoğlu** (Afium Outlet ve Eğlence Merkezi Müdürü) ile görüşme: 20 Ağustos 2011, Afium Outlet ve Eğlence Merkezi

- **Ömer Bildik** (AKÜ Devlet Kons. TSM Bölümü Öğr. Gör.) ile görüşme: 12 Mayıs 2010, AKÜ Konservatuarsı Odası

- **Özkan Tokman** (Semâzen) ile görüşme: 26 Ağustos 2011, AKÜ Konservatuarı

- **Rıza Sarı** (Semâzen) ile görüşme: 8 Eylül 2009 tarihinde Sultan Divanı Mevlevîhane Müzesinde 16 Eylül 2009 evinde

- **Zahit Sagun** (Kudümzen) ile görüşme: 01 Haziran 2009 İnci Optik

Televizyon Programları

Habertürk TV (Ulusal TV), "Tarihin Arka Odası" programı, 28.8.2010, Konuk: Nezh Uzeli;

TRT Haber (Ulusal TV), "Haber Tadında" programı, Konuk: Musa Göçmen, 09.01.2010

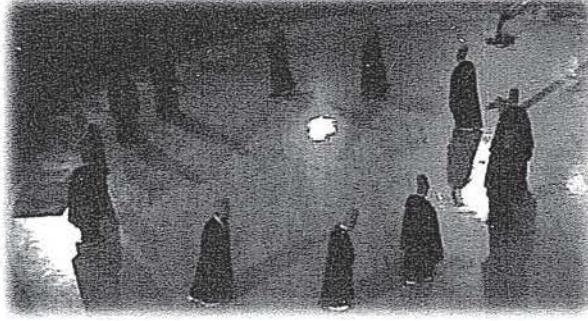
İnternet Kaynakları

ÖZCAN, Mustafa; **Kronolojik Olarak Mevlânâ İhtifalleri**, http://semâzen.net/sp.php?id=71&page_id=1&menu_id=id15 [24.08.2011]

YILDIZ, M. Cengiz, **Din Görevlilerinin Sorunları ve Beklentileri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Elazığ Uygulaması** (Basılmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Elazığ, 1999 (www.akader.info – Dinsel Bürokrasinin Türkiye'deki Serüvenine Kısa Bir Bakış). [8.08.2011]

<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/21661620.asp> [12.10.2012]

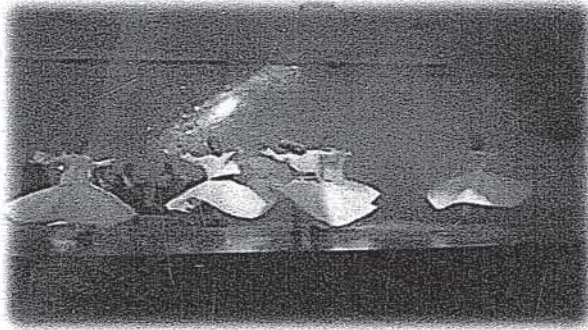
RESİMLER

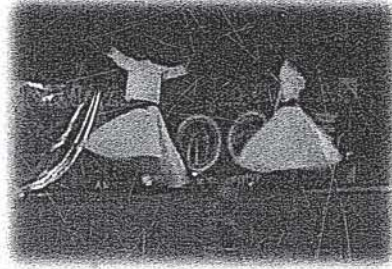
Resim 1

Resim 2

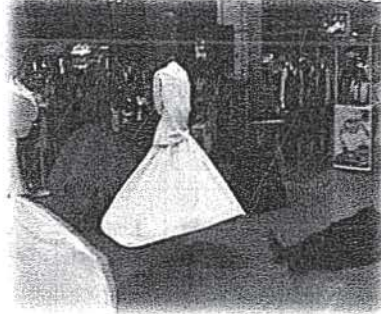

Resim 3

*Resim 4**Resim 5**Resim 6**Resim 7**Resim 8**Resim 9*

Resim 10

Resim 11

Resim 12

Resim 13

Resim 14

Tablo 1: Mevlevî Âyini Ritüeli ve Çeşitli Eğlenceler İçinde Semâ

(2010 Yılında Afyonkarahisar'da Ramazan Âyında Yapılan Etkinlikler İncelenerek Çıkarılmıştır)

	<u>1.</u> <u>Bölüm</u>	<u>2.</u> <u>Bölüm</u>	<u>3.</u> <u>Bölüm</u>	<u>4.</u> <u>Bölüm</u>	<u>5.</u> <u>Bölüm</u>	<u>6.</u> <u>Bölüm</u>	<u>7.</u> <u>Bölüm</u>
<i>Mevlevî Âyinleri Semâ Töreni</i>	<i>Na't</i>	<i>Kudüm (Ol) Emri</i>	<i>Ney Taksimi</i>	<i>Sultan Veled Devri</i>	<i>Semâ 4 Selam</i>	<i>Aşr Duası</i>	<i>(Peyg. Şehitler ve tüm ölmüşler için) Dua ve Fatıha</i>
<i>Düğünlerde Semâ</i>	<i>Halk Oyunları</i>	<i>Tasavvuf Müziği</i>	<i>Semâ</i>	<i>Nikâh Kıyılması ve Dua</i>	<i>Çiftin Dans Etmesi</i>	<i>Takı Merasimi</i>	<i>TSM Konseri</i>
<i>Sünnet Düğünlerinde Semâ (1)</i>	<i>Kur'an-ı Kerim ve Dua</i>	<i>TSM Konseri</i>	<i>Aşuk-Maşuk gösterisi</i>	<i>Palyaço</i>	<i>Halk Oyunları</i>	<i>Semâ</i>	<i>Tasavvuf Müziği</i>
<i>Sünnet Düğünlerinde Semâ (2)</i>	<i>Kur'an-ı Kerim ve Dua</i>	<i>Semâ</i>	<i>THM Konseri</i>	<i>Halk Oyunları</i>	<i>THM Konseri</i>	<i>Pasta ve Takı</i>	<i>Palyaço</i>
<i>Ramazan Etkinliğinde Semâ (Özdilek Alış-veriş Merkezi)</i>	<i>Tasavvuf Müziği</i>	<i>Semâ</i>	<i>Aşuk-Maşuk gösterisi</i>	<i>Halk Oyunları (Kızlar)</i>	<i>Halk Oyunları (Erkekler)</i>	<i>Karagöz-Hacivat</i>	<i>Yarışma (Çocuklar için)</i>
<i>Ramazan Etkinliğinde Semâ (Oruçoğlu Otel)</i>	<i>Tasavvuf Müziği</i>	<i>Semâ</i>	<i>Halk Oyunları</i>	<i>Sihirbaz Gösterisi</i>	<i>TSM Konseri</i>		
<i>Ramazan Etkinliğinde Semâ (Afium Alış Veriş Merkezi)</i>	<i>Halk Oyunları</i>	<i>Sihirbaz Gösterisi</i>	<i>Karagöz-Hacivat</i>	<i>Semâ</i>			